

Tudi o Vergerijevem sotrudištvu se je na nekem mestu netočno izrazil, čeprav je pravilno mislil. Sploh bi bilo treba to epizodo Trubarjevega dela jasneje in podrobneje orisati. Bistra pa je Ruplova opazka o slovstvenem vplivu „meistersingerjev“.

Izbira tekstov je zadovoljiva, čeprav je urednik preveč mislil na snovno zanimivost ter je premalo upošteval, da so naši pisatelji 16. stoletja verski bojevniki. Zelo rad bi videl v knjigi teološko analizo njihovih del v primeri s katoliškimi nauki ter psihološko razlago nastanka poglavitnih protestantskih gesel. V posameznostih bi opomnil k Ruplovemu izboru tekstov to-le: pri Registru bi naj objavil ves tekst, ker je spis dokumentaričen, b) pri Cerkovni ordningi bi tudi bilo dobro, ako bi bil radodarnější s teksti, saj sam pravi, da je to „morda najzanimivejša Trubarjeva knjiga“, c) iz Psalterja bi lahko navedel „predgovor čes ta psalter“, kot ne samo polemičen, ampak splošno teološki spis, č) pri ponatisu iz Tega celega katehismusa bi želel več pesemskih tekstov, saj je knjiga pesmarica, d) od II. izdaje Novega testamenta bi moral priobčiti celo „opombo“ ter Trubarjev kratki posnetek nad priliko o izgubljenem sinu. Tudi uvod v II. del Testamenta je zelo pomemben. Tu bi tudi lahko poudaril, da je bil II. del Novega testamenta posebej tiskan že 1581.l., ker ima svojo letnico in posebno paginacijo. Morda se je tudi posebej prodajal? e) v Hišni postili bi lahko našel bolj zanimive odstavke, ki bi natančneje povedali, da je Trubarjevo delo po Luthrovi Hišni postili duhovito prikrojeno za slovenske razmere.

Kar se tiče izbire iz drugih pisateljev naj omenim, da bi bilo vsekakor potrebno, da izvemo iz Bohoričeve slovnice še kaj drugega, ne samo uvod. Tudi to ni dobro, da ni iz obširnega Dalmatinovega slovenskega predgovora o Bibliji nobenega odstavka, saj je vendar to najoriginalnejši spis vsega slovenskega protestantskega slovstva. Tudi več odstavkov iz celotne Biblije bi bilo potrebno.

Toda to so morda le individualni pomisleki, ki se razblinijo v nič, čim bolj se zamislimo v bogastvo, ki je tu. To bogastvo nam je Rupel razjasnil z bogatimi opombami in razlagami.

Notranje bogastvo naše knjige izraža tudi zunanja oprema, lepota tiska in ilustracije. Skratka Ruplov izbor je najlepše knjižno darilo za mislečega človeka v naših časih.

A. S.

Likovna umetnost

Umetnostne publikacije

Popolnoma svojstvena je knjižica Franceta Kralja, ki jo je lani izdal v „Slovenskih poteh“. (France Kralj, Moja pot. Ljubljana 1933. Tiskovna zadruga. 71 str. in 18 slik). To je literarno delo slikarja in kiparja, osebna izpoved slovenskega umetnika. V vseh povojnih letih nam je najbolj manjkala taka literatura, ki bi z neposrednostjo svoje besede tolmačila življenje in doživljanje čisto svojevrstne osebnosti. Res, poklicanih in nepoklicanih tolmačev Kraljeve umetnosti ni bilo malo, pa vendar niso mogli prav razvozlati problemov okoli nje. A kako preprost je razvoj tega umetnika, če

po njegovem spisu spoznamo vse okoliščine njegove rasti, začetke, šolanje in samostojno ustvarjanje. Knjiga ni le preprost življenjepis, temveč zelo iskrena podoba rasti mlade duše, z ničimer polepšana in prav zato tako izredno učinkovita.

France Kralj je razdelil svoj življenjepis na tri dele. Prvi del začenja pri prvih otroških spominih in obsega vse življenje v rodni vasi, drugi del je posvečen mestnemu šolanju, konča pa s pregledom umetnostnih dogodkov po samostojnem nastopu v domovini, ko je postal vodja „Kluba Mladih“.

Najintimnejši in najučinkovitejši je prvi del. Seveda je treba vnaprej ponoviti, kar je umetnik napisal v faksimiliranem predgovoru: „Doživljaji niso nanizani po redu, — veže jih globlja notranja vzročnost“. Brez ozira na okoliščino, da ni mogoče doživeti otroku v prvih devetih letih tako komprimirano opisanih dogodkov, je ta del podlaga in skorajda ključ za kasnejši umetnikov razvoj. Pripovedovanje začenja skoraj tradicionalno, narodno. Najprej opis hiše, ekspresiven, čisto likoven, potem pa obširen opis vasi Zagorice, skorajda njena rekonstrukcija, njen socialni in gradbeni sestav, njeno hribovito obzorje. Potem družina: prva je babica, ki živi v sosesčini na preužitku in razvaja vnuke na prav patriarhalen način. Sneg na visokih strehah in obisk v babičini čumnati, to je spomin iz zorne mladosti, ki mora celo čemernega ogreti. Umetnik opiše potem očeta, ki je bil rezbar, pa je slednjič popustil poklic in samo še kmetoval ter pripadal oni naši kmetiški inteligenci, ki nam je dala največ sposobnih ljudi. Odkritje očetovih barv na podstrešju ter njegovih napol dokončanih rezbarij je globok doživljaj, ki otrokom razkriva očetove ideale in jim daje snov za lastno umetniško fantazijo. Slike so v očetovem življenju imele veliko vlogo, celo pri molitvi. Mati Marjetica je bila realnejša, trdne volje in vkljub večnemu delu in trudu nežna mati. Ta podoba je še prepričevalnejše opisana kakor očetova.

Pričenja se prebujati umetnik v otroku. Storiša o rdeči ilovici, ki so jo izkopali iz vodnjaka in so otroci z njo slikali okraske po zidovih, zveni skoraj legendarno. Mlada duša doživlja vse intenzivno, kar se fantiču na vasi razodene: strahove, poljsko delo in trud, naraščaj v hiši, ki ga je starejši varoval v materini odsotnosti. In potem živali v hlevu ter zunaj njega, njihovi mladiči: vse to je tvorilo obzorje kmetiškega fanta.

Oranje na očetovi njivi je presenetljivo opisana slika: vsa je v barvah zgodnje pomladi, vse je v nji napeto do skrajnosti. Po vrsti dogodkov v hiši in gozdu sledi opis žetve. Tudi tu smo popolnoma prevzeti od ritma tega kmetiškega napora, od soparice nad njivami in od plastičnosti slike. S pristno naravnostjo je zlasti naslikan prizor ob malici, ko matere doje otroke — prizor, kakršnega bi mogli brati le v kakem modernem flamskem opisu. Še grandioznejše kakor žetev je opisana svatba. Na široko je zajeta snov pripovedovanja, z vsemi šegavimi dogodivščinami je opremljena dolenjska svatba. In po plesu maškar zaplešejo vsi svatje svoj bohotni raj, kri je razpaljena in groteskne figure se vrste in nizajo kakor na Brueghlovi podobi, brez krinke, veličastne v svoji naravnosti. Nato sledi noč, polna ljubezenske slasti in pohote: z močno in sigurno roko je narisana podoba kresnega razpoloženja, vseoplojujoče ljubezni. Smrt, ki sledi za tem najsvobodnejšim vriskom kmetiškega življenja, se zdi že neizogibna in prav nič strašna. Prepripi in njihove oblike, red na vasi — vse to še spada k intermezzu — in zopet se umetnik vrača v domačo hišo: po smrti treh otrok se je rodil brat Tone, nov likovni talent v Kraljevi družini. Oba fanta sta se razvijala pod enakimi

pogoji na vasi, sredi trdega dela in le nedelja je prinašala svečano razpoloženju pri obisku cerkve; tedaj ni mlado srce le doživljalo religiozne tajinstvenosti, ampak se je veselilo tudi umetnin, ki jih je domača cerkev posedovala: to so dela Langusa, Wolfa, Štefana Šubica in Zajca, prva šola očesu. Za njimi prihaja prava šola z učitelji, kateheti in učiteljicami. In potem še en spomin: otroci vozijo žito v oddaljeni mlin in se med čakanjem na moko zabavajo v potoku, v katerem se je na samem kopala mlinarjeva hčerka in „poživljala“ prozorno vodo v tolmunu nad jezom. Neumrljiva dediščina helenstva!

Kakor je iz čisto otroškega spomina na mlin postal čisto likoven simbol, tako so tudi ostale dogodivščine izluščene iz časovnosti in predstavljene v monumentalno gledane slike: mogočen ciklus posameznih kompozicij, ki jih je narekovalo globoko življenje v domačo zemljo in njene prebivalce. Vživljanje? Pravzaprav vsaka zapisana beseda govori o nešteti koreninah, ki jih ima Kralj v domači zemlji, o popolni izenačenosti z njo. Ne primerja jo zastoj s zdravim, polnim, stasitim telesom speče deve. Marsikateri izraz ni vprašal arbitra za literarno dovoljenje, a mnogo je v tem delu tako pristnih, da jih moramo biti veseli. Če se ob sočni naravnosti slik in opisov oglašajo zopet naša tradicionalna morala in dviga svoj krivično karajoči prst, se ne morem ubraniti prisposodbe z moralo onih bledečih slikarjev-nazarencov, ki so pred dobrim stoletjem pobegnili iz življenja naravnost v neki zapuščeni rimski samostan: ali ni njihova morala morala skorajda izkoreninjenih proselitov?

Prvi del „Moje poti“ je tako zaokrožen, kakor bi ga opilila večja književniška roka, čeprav ni nikakega stvarnega podatka zato.

V drugem delu je umetnik opisal svoj prihod v Ljubljano, mesto otroških sanj, šolanje v obrtni šoli za rezbarstvo in kiparstvo, svoj odhod na Dunaj in njegovo umetnostno akademijo ter povojni pohod na praško slikarsko akademijo. V njem nekoliko pogrešamo ne samo toplino človeške izpovedi, ki preveva prvi del, ampak tudi zaokroženo celotnost in jasnost. Kar je v prvem delu ciklus grandioznih podob, je v drugem mozajk odlomkov, izvirajočih iz premalo enakovrednih doživljanj, da bi mogli skladno učinkovati. Nit osebnega razvoja se gubi v razglabljanjih in citatih o umetnosti in umetnikih, ki ne povedo dovolj bistvenega. Poskus označbe lastne umetnostne note je obtičal v nedoraslih splošnih trditvah. Ponosno in opravičeno pa se umetnik z ostalimi „ljudskimi“ umetniki prišteva Leonardovim „sinovom narave“. France Kralj poizkuša zavzeti stališče napram socialni umetnosti ter cerkveni, kateri prisojajo najodličnejšo vlogo pri uveljavljanju novodobne umetnosti. V tej okoliščini in v naknadnem šolanju pri A. Progarju vidimo tradicionalno družinsko potezo.

Tretji del knjige je posvečen času po l. 1920., ko se je France Kralj uveljavljal v domovini in bil vodja svojega umetniškega kluba. Zopet reminiscence nekaterih dogodkov, dobra karakteristika našega „elitnega“ impresionizma in njegovih malomeščanskih posnemovalcev, ki so izkoriščali privzgojeno ljubiteljstvo meščanskega sloja. Slede odlomki o Narodni galeriji, o mladi inteligenci, o narodnem slogu, o psevdoumetnosti in psevdokritiki, a vse je napisano brez osrednje misli, pestro, toda brez izrazite smeri. Poglavje je zaključeno s pregledom razstav „Kluba mladih“, ki je nosil po vojni vse breme uveljavljanja mladih slovenskih umetnikov doma in v tujini in je požel večino njihovih uspehov. Vendar je bilo to kipenje in dogajanje širše

in pomembnejše, pred vsem pa manj enostavno, kakor bi mogli iz opisa sklepati. France Kralj citira nekaj stavkov iz katalogov in iz nekega manifesta, ki govori o ustvarjanju pogojev za razvoj in popolni razmah mladih umetnikov. Ideologija tega manifesta je ostala na pol poti. Močno se zdi, da je bila taka tudi ideologija „Kluba Mladih“, ki je bil pač organizacija bojevitih talentov, ne pa skupina z enotnimi človečanskimi ideali.

Kakor je umetnikova mladost po tej knjižici postala srčna last nas vseh, tako je drugi del knjige medel posrednik. Vidi se mu, da je napisan v času, ko je bila frivolna duhovitost Gauguinova že neumestna, toda še pred časom, ki bi mogel dokumentarno učinkovati z naštevanjem samih dejstev umetnostnega življenja. Zato bi moral avtor zapustiti enostranost svojega osebnega umetnostnega stališča, ki je moč in odlika le za individualno ustvarjanje. Kraljeva likovna stvaritev se vidi v nekaterih dodanih reprodukcijah, med katerimi je v barvah podana „Umetnikova žena z benečanskim ozadjem.“ Zbirka pa je premalo obsežna in reprodukcije premajhne, da bi v vsakem primeru mogli razbrati njihovo pravo vrednost. Oblika zbirke, v kateri je knjižica izšla, je v njeno škodo diktirala grafično obliko.

France Mesesnel.

Polemika

„Jugoslovenska bibliografija“

Potem ko smo jugoslovensko bibliografijo — ali kar bi se smelo imenovati nekako tako — dolgo srečavali samo po raznih postavkah državnega proračuna, se je vendarle pojavila pod firmo „Jugoslovenska bibliografija“ v založbi „Saveza knjižarskih organizacija kraljevine Jugoslavije u Beogradu“, kot priloga njegovega glasila „Glasnik knjižara“. „Sodobnost“ je o tem, za višino naše kulture vsekakor pomembnem pojavu na kratko poročala lani, na dveh straneh in v štirih vrsticah. Na to poročilo, ki ni bilo zgolj referat, ampak kritična ocena, je v imenovanem „Glasniku“ odgovoril pisec bibliografije, M. Podolsky, z obširno repliko na desetih straneh velikega formata. Zdelo se mu je tako znamenito duševno delo, da jo je dal — pač na stroške „Saveza“? — celo ponatisniti, in jo sedaj prodaja po Din 5— ali pa tudi zastonj pošilja ljudem, o katerih misli, da imajo kaj smisla za kvaliteto njegovega „bibliografskega“ dela. Kaj pravi v njej? Poglejmo!

„Odmah na samom početku svog prikaza g. Glonar čini neke konstatacije koje pokazuju da on ne samo što ne poznaje stvari o kojima govori, nego ne ume da vidi ni ono što se nalazi u njegovim rukama i pred samim njegovim očima. Po njemu je naša „Bibliografija“ z v a n i č n a publikacija Narodne biblioteke u Beogradu! Iz samog naslovnog lista „Bibliografije“ medjutim, vidi se, da je to p r i v a t n a publikacija, koju izdaje Savez knjižarskih organizacija u Beogradu (privatna ustanova) a uređuje Mihajlo Podolski, bibliotekar (privatna ličnost).“ — Tako piše M. Podolsky na str. 87 „Glasnika“, ker si misli, da smo pozabili, kaj stoji na str. 2 istega „Glasnika“, kjer je izdaja naznanjena. Tam jo uvodnik „Glasnika“ naznanja in pravi o njej, da ž njeno izdajo ne bo nobenih materijalnih izgub, ker „če se ona izdavat u saradnji sa Narodnom bibliotekom u Beogradu, dakle prema zvaničnim podacima (Vidi! Vidi! Pa šta je ovo? — Opaska gospodina Glonara!), što će joj dići ugled, naročito pred inostranstvom.“ In v isti štev. je